

יום ג' ד' ניסן תשע"ה

ה באר הגולה

ד רא"ש שם ה טור
ו שם בעור ז תמיד
לב ה תענית כז
ומגלה לא

הלכות הנהגת אדם בבקר סימן א

הלילה, שהתפלגה שיתפלל באותן השעות על החרבן ועל הגלות רצויה: ג (ט) יראוי לכל ירא שמיים (י) שיהא מצר ודואג על (יא) חרבן בית המקדש: ד ה טוב מעט תחנונים (ס) [מ] בכונה מהרבות (יב) בלא כונה: ה י טוב לומר (ט) (יג) פרשת העקדה ופרשת המן ופרשת הדבורות * ופרשת עולה ומתה (יד) (י) [נ] ושלמים (טו) וחסאת ואשם: הנה ודוקא ביחיד מתר לומר עשרת הדבורות בכל יום, אכל אסור

שערי תשובה

[מ] בכונה. עבה"ט. וינין בשבועת יעקב ח"ב סי' מרד. ובכרפי יוסף כתב שראוי לקבוע עת ללמד בספרי מוסר, כי כל הגדול בו, וקבלתי כי תכלין יציה"ר הוא תוכחת מוסר מאמרי חז"ל: [נ] ושלמים. עבה"ט. הביא קשית המג"א דהא חטאת קדמת לעולה. ובספר דעת קדושים כתב לרז"ל, ודמאת מלכ' הספירה בדם איקא נמי אכילת בשר. שפנהים אוכלים מר. וינין חוספות י"ט במסכת אבות פרק ב משנה טז. כתב בספר מקור חיים דה"ה בלמוד תורה נמי הדין פן, וכ"כ בסלת בלולה: (ט) פרשת העקדה. קדם פרשת הקרבנות. ויכול לומר פרשת העקדה ופרשת המן אפלו בשבת, ע"ה, וכ"כ בעל שמי ידות וסלת בלולה וכנה"ג, ע"ש. וכתב הבחי' פרשת צו, שאין די באמירה, אלא בבאור הפרשה וזכיר נפלאות ה'. וכן פרש מ"ש כל האומר תהלה לך יום מבטח לו שהוא בן עולם הבא: (י) ושלמים. ואחר עולה ושלמים יאמר פרשת נסכים, כי אין זבח בלא נסכים: אכל חטאת ואשם אין טעון נסכים. והקשה המ"א, למה כתב הכ"י לומר עולה וכו' חטאת וכו', הלא קיי"ל חטאת קדם לעולה; ומי שבו, ומתוך תרצו העלה, קשידוע שנתחייב חטאת יאמר חטאת קדם, ע"ש. ומדברי שאר פוסקים משמע דלעולם יאמר עולה קדם חטאת:

באור הלכה

מה שיוכל, ודוד המלך ע"ה אמר: 'הלוא משנאף ה' אשנא ובתקומתי אפקוט, תכלית שנאה שנאתים וגו'': * ופרשת עולה. מתחלת יציה"ר עד 'ואם מן הצאן'. ופרשת מנחה, מי 'נפש' עד 'ונכון מקריב'. ונאם יש לו פנאי, וקרא גם בפרשת צו מן 'וזאת חרות המנחה' עד 'קדש' (שמלה חדשה). וכתן יוסף פסוק יכל מנחת כהן כליל תהיה. ופרשת שלמים, מן 'ואם זבח שלמים' עד 'ואם מן הצאן', ובפרשת צו, מן

באר היטב

מאד: (י) שיהא מצר. אכל התפלה והתורה יתא בשמחה. סולת בלולה: (ס) בכונה. ר"ל, דמי שיש לו אנס ואינו יכול להאריך ומקעט בתחנונים ואומרים בכונה, נחשב לפני הקדוש ב"ה כמו אוחו שיש לו פנאי ומאריך בתחנונים בכונה. מ"א, וכ"כ יד אהרן. ועט"ו ובתשובת שבות יעקב ח"ב סי' מר. וינין חוספות י"ט במסכת אבות פרק ב משנה טז. כתב בספר מקור חיים דה"ה בלמוד תורה נמי הדין פן, וכ"כ בסלת בלולה: (ט) פרשת העקדה. קדם פרשת הקרבנות. ויכול לומר פרשת העקדה ופרשת המן אפלו בשבת, ע"ה, וכ"כ בעל שמי ידות וסלת בלולה וכנה"ג, ע"ש. וכתב הבחי' פרשת צו, שאין די באמירה, אלא בבאור הפרשה וזכיר נפלאות ה'. וכן פרש מ"ש כל האומר תהלה לך יום מבטח לו שהוא בן עולם הבא: (י) ושלמים. ואחר עולה ושלמים יאמר פרשת נסכים, כי אין זבח בלא נסכים: אכל חטאת ואשם אין טעון נסכים. והקשה המ"א, למה כתב הכ"י לומר עולה וכו' חטאת וכו', הלא קיי"ל חטאת קדם לעולה; ומי שבו, ומתוך תרצו העלה, קשידוע שנתחייב חטאת יאמר חטאת קדם, ע"ש. ומדברי שאר פוסקים משמע דלעולם יאמר עולה קדם חטאת:

משנה ברורה

(יא) וכתב 'בחמלה' יהיה באנתחמא, וירבה אמונתך בלי הפסק, והוא מן הכתוב 'תדשים לבקרים וגו'', שהקדוש-ברוך-הוא מקדם אמונתו להחזיר נשמות המפקדים בבקר. ואין צריך לזה נטילת ידים ואף אם ידיו מטונפות, כי אין מזכיר בה הפסח לא שם ולא פנאי. ומכל מקום ללמוד (יג) נראה דאסור קדם שנטל ידי' (22), ובלאו הכי אסור קדם ברכת התורה (23). ועין לעיל סוף סעף-

קטן ב: ג (ט) יראוי לכל וכו'. והמקבילים האריכו מאד בגדל מעלת קימת חצות כי רבה היא, וכבר נדפס בסדורים סדר ההנהגה על-פי פתי האר"י ו"ל. וזמן חצות (יג) הוא תמיד באמצעות הלילה ממש בכל מקום, ואפלו בלילות הארבות או הקצרות, והיא י"ב שעות אחר חצי היום. והעת להתאונן על החרבן (יד) נכון יותר שיהיה קדם חצות מעט, ומחצות ואילך יעסק בתורה, ובסוף הלילה (טו) יבקש צרכיו, ויש אומרים אז 'שמרים לבקר'. ואם הוא קרוב להגין החמה (טז) יאמר המזמורים לכד וידלג הקינות ואחר-כך יאמר 'שמרים לבקר'. ואחר התקון שעור משניות קודם לכל דבר (24). ואם זכה לתקנת האמת, עת ההיא מסגלת מאד. האחרונים קבלו: מ'שכבי' עד 'קומי', והנו משבועות שאומרים 'שכבי' עד תשעה באב שאומרים 'קומי', אין צריך לקום בלילה. ויש אומרים, מט"ו באב עד ט"ו באדר קום. והנהגים על-פי קבלה סוכרים שצריך לקום תמיד. חבויה שנתחברו יחד לומר תקון חצות בצבור אין למנעם, ואדרבה, ירכב עם הדרת מלך. וטוב יותר שיאמרו את התקון בבית-הכנסת משיאמרוהו בחדר הסמוך לו, דבית-הכנסת קדיש טפי, וגם שיהיו מעשרה הראשונים, וצריך ביחוד להזהר מאד מאד משיחת חלין בנעורם בלילה (25). ומי (יז) שאינו יכול להשפיש קדם אור הבקר, מחמת שהוא חלש בטבעו או שהוא יודע בעצמו שאם יקום באשמרת יישן בעת התפלה, מוטב לישן כל הצורך (26). ומכל מקום (יח) יהיה זהיר מאד לקום שעה ולפחות חצי שעה קדם קריאת השקש לבית-הכנסת, כדי שיהיה יכול להכין עצמו להתפלל בצבור ובנקיות: (י) שיהא מצר. אכל התורה והתפלה (ט) יהיה בשמחה (27): (יא) חרבן בית המקדש. כתב של"ה, שבכל סעודה יאמר על הקרות בכל, ובשבת (כ) וכן בימים שאין אומרים בהם תחנון יאמר שיר המעלות בשבח ה' וגו' (28). והעקר שידע מה קאמר (כא) ואחר בנות הלכ הן הדברים: ד (יב) בלא כונה. אכל אם המרבה פנ גס-פן, המרבה טוב יותר. ואם הממעט (כג) יש לו אנס ואינו יכול להאריך, או שהוא משער בעצמו (כד) שאם יאריך לא יהיה יכול לכוון, וממעט בתחנונים ואומרים בכונה, נחשב לפני השם יתברך כמו אוחו שיש לו פנאי ומאריך בתחנונים בכונה; ועל זה שנינו: אחד המרבה ואחד הממעט ובלבד שיכוון לבו לשמים. וכן (כז) לענין תלמוד תורה הענין פן, כי הכל תלוי לפני השם יתברך אם עושה כל אשר בכוחו לעשות. ומי שהוא בעל תורה ויש לו לב להבין וללמוד, (כח) יכול למנע מלומר הרבה תחנונות ובקשות הנדפסות בסדורים, וטוב יותר שילמד במקומם. (כט) וצריך האדם לקבוע לו עת ללמד ספרי מוסר בכל יום ויום, אם מעט ואם הרבה (30). כי הגדול מקברו, יצרו גדול הימנו; ותכלין היצר הרע הוא תוכחת מאמרי חז"ל: ה (יג) פרשת העקדה. ויכול לומר פרשת העקדה ופרשת המן אפלו בשבת. ואין די באמירה, אלא שיתבונן מה שהוא אומר וזכיר נפלאות ה'; וכן מה שאמרו בגמרא: כל האומר תהלה לך יום מבטח לו שהוא בן עולם הבא, גם כן באופן זה. וטעם לאמירת כל זה, (כט) כי פרשת עקדה כדי לזכר זכות אבות בכל יום, וגם כדי להכניע יצרו כמו שמסר יצחק נפשו; ופרשת המן, כדי שיאמין שכל מזונותיו באין בהשגחה פרטית, וכדכתיב "המרבה לא העדיף והמעטיט לא החסיר", להורות שאין רבוי ההשתדלות מועיל מאומה. ואייתא בירושלמי ברכות: כל האומר פרשת המן, מבטח לו שלא יתמעטו מזונותיו. ופרשת הדבורות, כדי שיזכר בכל יום מעמד הר סיני ויתחזק אמונתו בה'. ופרשת הקרבנות, דאמרינן במנחות: 'זאת תורת החטאת', כל העוסק בתורת חטאת כאלו הקריב חטאת וכו' (31): (יד) ושלמים. והוא הדין (ל) פרשת תודה, דגם היא בכלל שלמים. ואחר עולה ושלמים ותודה (לא) יאמר פרשת נסכים, כי אין זבח בלא נסכים, אכל חטאת ואשם אין טעון נסכים: (טו) וחסאת. עין במגן-אברהם שקטב, דאם יודע שנתחייב חטאת יאמר פרשת חטאת קדם, ומדברי שארי פוסקים לא משמע כן:

שער הציון

(יא) שערי-תשובה: (יג) אליה וזוטא: (יג) שערי-תשובה ופרשת-החיים ושאר הרבה אחרונים, הלא כמגן-אברהם: (יד) מקדש-מלך ופרשות-החיים: (טו) מגן אברהם ופרשות-החיים: (טז) ארצות-החיים, והשאר הוא מבאר היטב ושערי-תשובה: (יז) אליה נכה ופרשי-קנדים: (יח) חיי-אדם: (יט) אחרונים: (כ) פרי מגדים: (כא) מגן-אברהם: (כב) אחרונים ואור זרוע הגדול: (כג) ט"ו: (כד) באר היטב ואלהה וזוטא: (כה) לתם חמדות ואלהה וזוטא: (כז) ברכי-יוסף ותיי אדם בהלכות יום-הספורים, עין שם שכתב שהוא יותר חיוב מלמוד משניות: (כז) באר היטב: (כח) מגן-אברהם: (כט) ט"ו: (ל) ד-אפרים: (לא) מגן-אברהם:

הלכות הנהגת אדם בפקר סימן א

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק טז]

ש'יאמרו אין תורה אלא זו⁽³²⁾, ובפ'ט ב'מננו. ולק'ך אין כותבין אותו גם כן על קנטרס המיקוד לצבור⁽³³⁾.

(32) ומחמת חשש זה שיאמרו 'אין תורה אלא זו', כתב הרמב"ם בתשובותיו (הוצאת מוקיצי נרדמים סי' רסג) שיש לבטל את המנהג לעמוד בשעת קריאת עשרת הדברות, כדי שלא להבדיל בין קריאה זו לבין שאר קריאת התורה.

אמנם, השערי אפרים (שער ז ס"ז) כתב שנהגו העם לעמוד, ואין ליחידים מן הציבור לשנות המנהג. והביא בפתחי שערים (שם) שהחיד"א (שו"ת טוב עין סי' יא) יישב מנהג זה, שהחשש מפני המינים לא קיים בקריאת התורה, שכן בפרשת השבוע קוראים יחד עם עשרת הדברות גם ענינים נוספים, והחילוק הוא רק שעומדים בעת קריאתן, ומפני זה לא יבואו לומר 'אין תורה אלא זו'. טעם אחר שאין מקום לחוש מפני המינים, כתב בשו"ת אגרות משה (אורח ח"ד סי' כב) שהרי נוהגים לעמוד גם בשירת הים, ומ"מ כתב שאף מי שחושש על כל פנים אין לו לשבת בעת שהציבור עומד, ועצתו היא לעמוד במשך כל הקריאה בשבת זו. ודעת הגר"ש אויערבך (הליכות שלמה תפלה פ"ב דבר הלכה אות ל) שבזמנינו אף הרמב"ם יודה שמותר לעמוד בעשרת הדברות, שכן הכל יודעים שאין זה אלא לזכר המעמד הנבחר בהר סיני [וגם מפני שנוהגים לעמוד בקריאות נוספות]. מאידך, דעת הגר"ש אלישיב (שיעורי מרן הגר"ש אלישיב ברכות יב, א) שהעיקר כדעת הרמב"ם שאין לעמוד, ואף במקום שכל הציבור נעמד אינו צריך לעמוד עמהם, כיון שהם עושים שלא כדין.

(33) וכתובת עשרת הדברות על לוח מעל ארון הקודש, כתב הארני פו (ס"ב) שאסור לעשות כן. מאידך, האורח נאמן (סי' א ס"ק נא) כתב להקל בכך, כיון שהנחתן מעל ארון הקודש היא כדי להורות שכל התורה ניתנה מסיני, וכמו שכתב המהרש"א (ברכות יא, ב) בשם רבי סעדיה גאון שכל תרי"ג המצוות כלולות בעשרת הדברות, אם כן זה עצמו כבוד התורה, אבל אסור לכיתוב במקום שאינו מיועד לספר תורה.

[משנ"ב ס"ק יז]

ואם אין לו פנאי, יכול לאמרו גם פ'רשת הק'רנות ב'לילה⁽³⁴⁾.

(34) וכשאומר הקרבנות בלילה, ביאר הגר"ח קניבסקי (דעת נוטה

עמי לה-לו) שאף שיתכן ואין זה נחשב לו כאילו הקריבם, שהרי לילה אינו זמן הקרבה, מ"מ יש ענין באמירתם גם שלא בזמנם. ומ"מ מעמוד השחר נחשב כיום שיכול לומר בו את פרשת הקרבנות.

[משנ"ב שם]

ואם צריך עמידה, עין בסימן מח במשנה ב'תורה סעיף קטן א⁽³⁵⁾.

(35) שהביא שם מחלוקת הפוסקים בזה, וכתב בשם הפמ"ג שמ"מ בשעת אמירת פרשת התמיד ראוי לעמוד, משום שקוראים אותה בציבור בקול רם.

[משנ"ב שם]

ומקל מקום אם הוא ב'תורה, מוטב יותר שיעסק בפ'רשה ד'ומא⁽³⁶⁾.

(36) מדבריו נראה לכאורה שכוונתו רק בשבת, ואילו בימות החול יאמר פרשיות הקרבנות. ודלא כמו שכתב הר"ב חמודות (ברכות פ"ט אות פד) שאף בימות החול, מי שיש לו לב להבין וללמוד, ילמד במקום לומר קרבנות, ודי לו בתפילות שתקנו אנשי כנסת הגדולה, שהרי תלמוד תורה כנגד כולם. וכדבריו משמע בשמלה חדשה (סדר הקרבנות בסוף הספר אות ו). ובענין אמירת פרשת התמיד ראינו מקומן שדין שונה, ראה שו"ע לקמן סי' מח ו-ג.

[משנ"ב שם]

מי שהיה אכל לא יאמר פ'רשת הק'רנות⁽³⁷⁾.

(37) אך פרק איזהו מקומן, כתב לקמן (סי' נ ס"ק א) בשם המג"א שאומרים בבית האבל, לפי שכל שהוא סדר היום אין בו משום תלמוד תורה לאבל. ומטעם זה כתב לקמן (סי' תקנד ס"ק ז) שאומרים פרשת התמיד בתשעה באב, וכתב על זה השו"ת הלכות (סי' נ ס"ג) שהוא הדין לאבל.

[משנ"ב ס"ק יט]

וקהיום נוהגין לאמרו אחר פ'רשת התמיד⁽³⁸⁾.

(38) ובטעם הדבר איתא בתנא דבי אליהו (רבה פ"ו), שבאותו היום שעקד אברהם את יצחק בנו על גבי המזבח, התקין הקב"ה שני כבשים, אחד של שחרית ואחד של בין הערבים, וכל כך למה, שבשעה שישאל מעלין תמיד על גבי המזבח וקורין המקרא הזה "צפונה לפני ה'", וזכר להם הקב"ה עקידת יצחק. ולפיכך שייך פסוק זה לקרבן התמיד.

